

**Натисніть тут, щоб
купити книгу на сайті
або замовляйте за телефоном:
(0352) 51-97-97, (067) 350-18-70,
(066) 727-17-62**

О.А. Таровська, Л.О. Варзацька

УКРАЇНСЬКА МОВА

Конспекти уроків

4 клас

До підручника «Українська мова та читання»

4 клас. Частина. I

(авторів Л.О. Варзацької, Г.Є. Зроль, Л.М. Шильцової)

ТЕРНОПІЛЬ
НАВЧАЛЬНА КНИГА — БОГДАН

Рецензенти:

Онишків З.М. — доктор педагогічних наук, доцент
Богайчук Р.В. — вчитель вищої категорії, вчитель-методист

Таровська О.А.

Т 19 Українська мова : конспекти уроків : 4 кл. : [до підручника «Українська мова та читання». 4 кл., ч. I / авт. Л.О. Варзацької, Г.Є. Зроль, Л.М. Шильцової] / О.А. Таровська, Л.О. Варзацька. — Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2021. — 152 с.

ISBN 978-966-10-6212-1

У посібнику подано розгорнуті конспекти уроків з української мови, зміст яких відповідає Державному стандарту початкової освіти, Типовим освітнім програмам та підручнику «Українська мова та читання 4 клас, ч. I» (автори Варзацька Л.О., Зроль Г.Є., Шильцова Л.М.).

Запропоновано зразки бесід під час вивчення нового матеріалу, опорні схеми, різні види робіт над мовним матеріалом, каліграфічні хвилинки, творчі завдання, цікавий ігровий матеріал.

Для вчителів початкових класів, студентів педагогічних навчальних закладів.

УДК 811.161.2(075.2)

*Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина цього видання не може бути відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу видавництва.*

Навчальне видання

**ТАРОВСЬКА ОЛЕНА АНДРІЇВНА
ВАРЗАЦЬКА ЛАРИСА ОЛЕКСАНДРІВНА**

УКРАЇНСЬКА МОВА

Конспекти уроків

4 клас

*До підручника «Українська мова та література»
4 клас. Частина I
(авторів Л.О. Варзацької, Г.Є. Зроль, Л.М. Шильцової)*

Головний редактор *Богдан Будний*
Редакторка *Ірина Чорненька*
Обкладинка *Володимира Басалиги*
Верстка *Галини Кузів*
Технічна редакторка *Неля Домарецька*

Підписано до друку 20.04.2021. Формат 60x84/8. Папір друкарський.
Гарнітура Times ETD Друк офсетний. Умовн. друк арк. 17,67
Умовн. фарбо-відб. 17,67. Накл. 700 пр.

Видавництво «Навчальна книга — Богдан»
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців,
виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 4221 від 07.12.2011 р.

Навчальна книга — Богдан, просп. С. Бандери, 34а, м. Тернопіль, 46002
Навчальна книга — Богдан, а/с 529, м. Тернопіль, 46008
тел./факс (0352)52-06-07; 52-05-48
office@bohdan-books.com

www.bohdan-books.com

№ УРОКУ	ТЕМА УРОКУ	№ СТОР.	ДАТА
Мова і мовлення			
1.	Мова в житті народу. (Вправи 1-7)	7	
Текст			
2.	Повторення відомостей про текст. Ознаки тексту. (Вправи 8-12).	10	
3.	Тема і основна думка тексту. (Вправи 13-17).	12	
4.	Будова тексту. (Вправи 18-23).	14	
5.	Про одне і те ж по-різному: науково-популярні та художні тексти. (Вправи 24-29).	16	
6.	Підсумковий урок з теми «Текст». (Вправи 30–34).	18	
7.	Контроль навчальних досягнень. Списування	19	
8.	<i>Урок розвитку зв'язного мовлення.</i>	19	
Речення			
9.	Аналіз контрольної роботи. Речення. Види речень за метою висловлювання. (Вправи 35–39).	20	
10.	Головні та другорядні члени речення. Зв'язок слів у реченні. (Вправи 40-45).	22	
11.	Головні та другорядні однорідні члени речення. (Вправи 46-51).	24	
12.	Поєднання однорідних членів речення сполучниками. (Вправи 80-84).	26	
13.	Узагальнення вивченого про речення. (Вправи 575-31).	28	
14.	Контроль навчальних досягнень учнів за новою темою «Мова і мовлення. Текст. Речення»	29	
Слово. Значення слова. Частини мови			
15.	Аналіз контрольної роботи. Частини мови: повторення вивченого у 1-3 класах. (Вправи 62-66).	30	
16.	<i>Урок розвитку зв'язного мовлення</i>	31	
Іменник			
17.	Іменник. Повторення вивченого про іменник. (Вправи 67-69).	32	
18.	Відмінювання іменників. (Вправи 70-75).	34	
19.	Вправління у відмінюванні іменників у однині. (Вправи 76-81).	36	
20.	Розрізнення відмінків іменників. Відмінність родового і знахідного відмінків. (Вправи 82-87).	38	
21.	Розрізнення називного і знахідного відмінків. (Вправи 88-91).	40	
22.	Особливості давального і місцевого відмінків. (Вправи 92-95).	42	
23.	Чергування звуків [і] з [о], [е] в іменниках жіночого і чоловічого роду. (Вправи 96-101).	44	
24.	<i>Урок розвитку зв'язного мовлення.</i>	45	

25.	Зміна приголосних в іменниках перед закінченням -і. (Вправи 102-107).	46	
26.	Правопис закінчень іменників жіночого та чоловічого роду на -а (-я) в родовому відмінку однини. (Вправи 108-112).	48	
27.	Контрольна робота. Письмовий переказ.	50	
28.	Аналіз контрольної роботи. Правопис закінчень іменників чоловічого роду в родовому відмінку однини. (Вправи 115-117).	50	
29.	Правопис закінчень іменників жіночого роду в орудному відмінку однини. (Вправи 118-122).	54	
30.	Правопис закінчень іменників чоловічого роду з основою на твердий, м'який, шиплячий приголосний та -й і -р в орудному відмінку однини. (Вправи 123-127).	56	
31.	Контроль навчальних досягнень. Диктант.	58	
32.	Урок розвитку зв'язного мовлення.	58	
33.	Аналіз диктанту. Правопис закінчень іменників жіночого роду з нульовим закінченням у початковій формі в орудному відмінку однини. (Вправи 128-133).	59	
34.	Паралельні закінчення іменників чоловічого роду в давальному і місцевому відмінках однини. (Вправи 134-139).	61	
35.	Правопис відмінкових закінчень іменників у множині. (Вправи 140-144).	63	
36.	Узагальнення вивченого з теми «Іменник». (Вправи 145-150).	64	
37.	Контрольна робота за мовною темою «Іменник»	64	
Прикметник			
38.	Аналіз контрольної роботи. Роль прикметників у мовленні. (Вправи 151-154).	65	
39.	Зв'язок прикметників з іменниками у реченні. (Вправи 155-159).	68	
40.	Урок розвитку зв'язного мовлення.	70	
41.	Змінювання прикметників за родами та числами. (Вправи 204-213).	70	
42.	Відмінювання прикметників. (Вправи 165).	72	
43.	Контрольна робота. Диктант.	74	
44.	Аналіз диктанту. Спостереження за зміною закінчень прикметників у різних відмінкових формах. (Вправи 171-175).	74	
45.	Вправи на визначення відмінків прикметників у реченні. (Вправи 176-180).	76	
46.	Використання прикметників в описі зовнішності людини. (Вправи 181–184). Діалог (перевірна робота).	78	
47-48.	Інтегрований урок козацької слави (<i>об'єднано з уроком розвитку мовлення</i>). Вимова та правопис прикметників на -ський, -зький, -цький. (Вправи 185-189).	80	
49.	Уживання знака м'якшення перед закінченням прикметників. (Вправи 190-194).	83	
50.	Вимова та правопис закінчень -ій у прикметниках жіночого роду в давальному і місцевому відмінках однини. (Вправи 195-199).	85	

51.	Відмінювання прикметників у множині. (Вправи 200-203).	87	
52.	Контрольна робота за мовною темою «Прикметник».	88	
Числівник			
53.	Аналіз контрольної роботи. Числівник як частина мови. (Вправи 204-208).	89	
54.	Вимова і правопис числівників. (Вправи 209-214).	91	
55.	Спостереження за функціональною роллю числівників у реченні. (Вправи 215-219).	93	
56.	Урок розвитку зв'язного мовлення	94	
Займенник			
57.	Займенник як частина мови. (Вправи 220-223).	95	
58.	Особові займенники. (Вправи 224-228).	98	
59.	Займенники першої особи однини і множини. Написання займенників із прийменниками. (Вправи 229-233).	100	
60.	Займенники другої особи однини і множини. (Вправи 234-238).	102	
61.	Займенники третьої особи однини і множини. (Вправи 239-243).	104	
62.	Роль займенників у текстах. (Вправи 244-247).	106	
63.	Контрольна робота з тем «Числівник. Займенник».	107	
64.	Аналіз контрольної роботи. Урок розвитку зв'язного мовленням.	107	
Дієслово			
65-66.	Інтегрований урок засвоєння нових знань: введення в тему «Дієслово». (Вправи 248-256).	108	
67.	Змінювання дієслів за часами. (Вправи 257-261).	111	
68.	Правопис <i>не</i> з дієсловами. (Вправи 262-265).	113	
69.	Неозначена форма дієслова. (Вправи 266-270).	115	
70.	Змінювання дієслів теперішнього часу за особами і числами. (Вправи 271-275).	117	
71.	Змінювання дієслів майбутнього часу за особами і числами. (Вправи 276-280).	119	
72.	Урок розвитку зв'язного мовлення.	120	
73.	Контрольна робота. Диктант.	120	
74.	Аналіз диктанту. Особові закінчення дієслів. (Вправи 281-285).	121	
75.	Особові закінчення дієслів 1-ї особи теперішнього і майбутнього часу. (Вправи 286-289).	123	
76.	Закінчення дієслів 2-ої особи теперішнього і майбутнього часу. (Вправи 290-294).	125	
77.	Закінчення дієслів 3-ої особи теперішнього і майбутнього часу. (Вправи 295-299).	127	
78.	Правопис ненаголошених особових закінчень дієслів теперішнього і майбутнього часу. (Вправи 300-304).	129	

79.	Змінювання дієслів минулого часу за родами і числами. (Вправи 305-3089).	131	
80.	<i>Урок розвитку зв'язного мовлення</i>	132	
81.	Вимова і правопис дієслів на -ся (-сь). (Вправи 309-314).	133	
82.	Контроль навчальних досягнень (тести) за темою «Дієслово».	134	
	Прислівник		
83.	Аналіз тестового контролю. Поняття про прислівник як частину мови. (Вправи 315-319).	135	
84.	Порівняння прислівників і прикметників. Основна граматична ознака прислівників. (Вправи 320-324).	137	
85.	Практичне ознайомлення з формами ступенів порівняння прислівників (без уживання термінів). (Вправи 325-329).	139	
86.	Однорідні другорядні члени речення, виражені прислівниками. (Вправи 330-334).	141	
87.	Контроль навчальних досягнень. Списування.	142	
88.	<i>Урок розвитку зв'язного мовлення. Письмовий твір.</i>	142	
89.	Аналіз контрольних і творчих робіт	142	
Повторення вивченого у 1-4 класах			
90.	Речення. Види речень за метою висловлювання. Звуко-буквений аналіз слів. (Вправи 1-5).	143	
91.	Речення з однорідними членами. Головні і другорядні члени речення. Правопис особових закінчень дієслів. (Вправи 6-101.)	145	
92.	Частини мови. Дієслово. Часові форми дієслів. (Вправи 11-15).	147	
93.	Контроль навчальних досягнень. Диктант	148	
94.	Аналіз диктанту. Робота над помилками.	148	
95.	Частини мови. Зв'язок прикметників з іменниками. Споріднені слова, що належать до різних частин мови. (Вправи 16-18).	148	
96.	<i>Урок розвитку зв'язного мовлення</i>	149	
97-98.	Підсумковий урок за рік. Урок-гра «Територія рідної мови».	149	

МОВА І МОВЛЕННЯ

Дата

Клас

УРОК 1

Додатковий

матеріал до уроку

Тема. Мова в житті народу. (Вправи 1-7).

Мета. Формувати уявлення учнів про мову як національну ознаку народу. Розширити знання про історію розвитку української мови і значення у цьому процесі Т.Г. Шевченка.

Виховувати пошану до рідної мови, бажання збагачувати своє мовлення. Збагачувати словниковий запас учнів. Повторити про культуру спілкування.

Обладнання: портрет Т.Г. Шевченка, підручник, зошит.

Хід уроку

I. Організація класу. Мотивація навчальної діяльності.

— Сформулюйте подумки, що ви очікуєте від уроків української мови у 4-му класі, чого хочете навчитися.

— А що ви можете для цього зробити вже зараз?

II. Ознайомлення з підручником Л.О. Варзацької, Г.Є. Зроль, Л.М. Шильцо-вої «Українська мова та читання», 4 клас, ч. 1.

Вчитель звертає увагу на:

- 1) прізвища авторів, місце видання;
- 2) назву підручника;
- 3) умовні позначки.

III. Вивчення нового матеріалу.

1. Проблемна ситуація.

— Свій підручник автори назвали «Українська мова та читання». А могли б назвати, наприклад, «Рідна мова». Спробуймо розгадати їхній задум — чому вони вибрали саме таку назву. (*В Україні, окрім українців, живуть різні народи — татари, поляки, болгары, білоруси, євреї, росіяни, угорці, молдавани. Але всі вони — громадяни України. Кожен з цих народів має свою рідну мову, але українська мова — державна мова, її всі знають і вивчають.*)

2. Бесіда про рідну мову.

Вчитель звертає увагу учнів на портрет Тараса Шевченка і читає уривок з його вірша.

Ну що б, здавалося, слова...
Слова та голос — більш нічого.
А серце б'ється — ожива,
як їх почує!..

— Т.Г. Шевченко став основоположником сучасної української літературної мови. Словник його творів нараховує близько 30 тисяч слів.

А кого з українських поетів і письменників ви могли б назвати?

Учні знайомляться зі строфою з вірша Володимира Забаштанського (с. 3):

Як нема без зірок небозводу,
як блакиті без сонця нема,
так і мови нема без народу,
і народу без мови нема.

— Як ви розумієте слова поета?

— А ось як говорить про мову український мовознавець та історик Іван Огієнко: «Мова — це серце народу: гине мова — гине народ» (с. 4). Чи близькі ці слова до вислову В. Забаштанського? Доведіть свою думку.

Учитель пропонує учням записати у зошит той вислів про мову, який їм більше припав до душі.

3. Каліграфічна хвилинка (за вправою 2).

Вчитель звертає увагу на з'єднання букв *сл, св, во, сло, ве, ва*.

Учні утворюють зі складів слово *слово*, списують прислів'я «Слово до слова — зложиться мова», пояснюють його значення (*наша мова складається зі слів, слова ми об'єднуємо в речення, а речення — у тексти, які своєю різноманітністю складають багатство нашої мови*).

4. Прийом порівняння у поетичному творі (за вправою 1).

— Розгляньте малюнок. Кого зобразив художник?

— Прочитайте вірш Петра Перебийноса.

Рідна мово, зелена діброво!

Чую пісню твою запашну.

Ти квітуєш пелюстками слова.

Я — листок у твоєму саду.

— З чим автор порівнює рідну мову? (*Із дібровою*.)

— Який епітет він використав до слова *пісня*? (*Запахна*.)

— А яке дієслово? (*Чую*.)

— Як можна чути пісню? (*За допомогою слуху*.)

— А якщо сказати «чую запах», що буде означати слово *чую*? (*Відчуття*.)

— Отже, автор підкреслює, що рідну мову ми сприймаємо не лише слухом, а й усіма своїми відчуттями.

Учні виконують завдання за варіантами:

І в. — перебудувати третє речення у спонукальне з окличною інтонацією. (Ти квітуй пелюстками слова!)

ІІ в. — побудувати графічну модель останнього речення.

— Із чим автор порівнює слово? (*Із пелюстками*.)

— А саму мову з чим порівнює? (*З квітами*.)

— Як ви розумієте останній рядок? (*Поет порівнює свою творчість з листочком: як листочок є частинкою прекрасного саду, так його вірші — частиною мовного багатства*.)

5. Знайомство із поняттям загальноживаних слів (за вправою 3).

Учні випишують із поетичних рядків Максима Рильського слова, що живаються у повсякденному житті.

Є на землі такі слова,

що не старіють: буря й вітер,

вода і сонце, і трава...

Лиш там, де вже душа німа,

словам тим одгуку нема!

Вчитель пропонує учням доповнити ряд виписаних слів своїми прикладами.

6. Розв'язання проблемної ситуації.

Знайомство із архаїзмами (за вправою 4).

Учні знайомляться з низкою старих слів: *корогва, крам, уста, рать, стольний град, врата, спудеї, піїти, свита*.

— Спробуйте за допомогою слів для довідки підібрати до архаїзмів сучасні відповідники.

Пошук ведеться колективний: вчитель допомагає учням знайти відповідники за допомогою методу виключення, якщо діти не можуть за змістом здогадатися значення деяких слів: корогва — прапор, крам — товар, уста — губи, рать — військо, стольний град — столиця, врата — ворота, спудеї — студенти, піїти — поети, свита — плац.

Учні самостійно записують слова парами.

IV. Фізкультхвилинка.

V. Закріплення вивченого.

1. Робота над вправою 5 (с.5).

— Прочитайте правила чемності (вправа 5, с. 5). Яке з них ви вже знаєте? (Не можна вітати людину із незадоволеним виразом обличчя.)

— Складіть діалоги і розіграйте ситуацію (робота в парах): хто вітатиметься першим, якщо зустрілись молодший і старший (хлопчик і дівчинка).

— Як оформлюється діалог на письмі?

— Як молодший буде звертатися до старшого? (На Ви.)

— Як на письмі позначити, що це звертання саме до старшого, а не до групи людей? (Ви писати з великої літери.)

— Запишіть один діалог (на вибір, не більше 4 реплік).

— Зробіть висновок: у яких випадках замість «Добрий день!» можна говорити «Привіт!».

2. Словникова робота. Виготовлення карток-пам'яток зі словами *будь ласка* та *до побачення*.

— Складіть речення зі словами *будь ласка* і *до побачення*, використавши у них звертання.

3. Проблемна ситуація (за вправою 6).

— Прочитайте вірш Варвари Гринько незадоволеною інтонацією, з похмурих виразом обличчя.

Сію дитині в серденько ласку.

Сійся-родися, ніжне «будь ласка»,

вдячне «спасибі», «вибач» тремтливе, —

слово у серці, як зернятко в ниві.

— Чи вийшло промовляти цей вірш незадоволено? Чому?

— Розгляньте фото людей з різними виразами облич. Хто з цих людей міг би говорити ці слова: *будь ласка*, *спасибі*, *вибач*, *прошу*, *щиро дякую*?

— Знайдіть у вірші спонукальне речення. Як на письмі виділяється звертання?

— Знайдіть у цьому реченні звертання. Як їх треба виділити? (Після слів «сійся-родися» та «тремтливе» треба поставити коми.)

4. Робота в зошиті.

VI. Домашнє завдання.

1. Вправа 7.1 (у кожному ряду слів підкреслити «зайве», пояснити свій вибір).

2. Для тих, хто хоче знати більше, вправа 7.2 (пригадати, у яких творах української літератури вживаються наведені у вправі старі слова, або дізнатися значення всіх слів, використаних у вправі).

Дата

Клас

Додатковий

матеріал до уроку

ТЕКСТ

УРОК 2

- Тема.** Повторення відомостей про текст. Ознаки тексту. (Вправи 8-12).
- Мета.** Узагальнити і систематизувати відомості про текст як зв'язну розповідь, повторити ознаки тексту.
Активізувати знання дітей про опорні слова у тексті, тему і основну думку.
Розвивати вміння використовувати синоніми для уникнення повторів у тексті.
- Обладнання:** диск, підручник, зошит, зображення квітів.

Хід уроку

I. Організація класу. Мотивація навчальної діяльності.

Привітання, побажання хорошого настрою. Висловлювання дітьми їхніх очікувань від уроку.

II. Перевірка домашнього завдання.

а) Учні зачитують «зайві» слова.

б) Діти розповідають, яке значення має мова в житті народу; пояснюють, що таке спілкування; визначають ознаки культури усного і писемного мовлення; наводять приклади старих і нових слів.

III. Вивчення нового матеріалу.

1. Читання епіграфа до уроку.

«Я поцілую мальву у щоку» (Ліна Костенко).

— Поміркуйте, у прямому чи переносному значенні використала автор ці слова? (*У переносному, це метафора.*)

— У яких текстах використовують метафори — у художніх чи наукових?

2. Виконання вправи 8, с. 7.

— Пригадаймо, за якою ознакою добирають заголовок до твору. (*Заголовок передає те найважливіше, що змальовано у тексті чи на картині.*)

— На с. 7 знайдіть правило і доповніть свої відповіді.

— Послухайте музику Петра Чайковського «Вальс квітів». Прочитайте під цю музику упівголоса вірш Володимира Сосюри.

— Який настрій викликають ці твори?

— Доберіть заголовок до вірша

— Закрийте очі, уявіть свою улюблену квітку. Придивіться до неї. Що особливе в її кольорі, формі? Який у неї «голос»? Який характер? Якою музикою можна його передати?

— Запишіть у зошиті: «Моя улюблена квітка...» і напишіть, яка вона, не називаючи її назви. (*Вправа 9.*)

Робота в парах: учні зачитують один одному складені речення і відгадують назви квіток.

3. Каліграфічна хвилинка (за вправою 10).

— Зверніть увагу на склади. Який елемент зустрічається у цих складах?

— Чим він відрізняється у літерах з і ц?

— Яким з'єднанням можна поєднати склади зу і ли?

— Із поданих складів утворіть і запишіть слова. Спишіть епіграф нашого уроку.

4. Опрацювання нового матеріалу (за вправою 11).

— Прочитайте оповідання. Чи можна сказати, що це текст? Доведіть.

(Учні пригадують ознаки тексту: речення у тексті розміщені послідовно і пов'язані між собою за змістом та об'єднані спільною темою.)

— Як визначити тему тексту? (Треба відповісти на запитання «Про що розповідається у творі?» — див. правило на с. 7.)

— Кожен текст має основну думку. Як її визначити? (Треба відповісти на запитання «Чого навчає твір?».)

— Якими словами змальовано пишні барви мальв? (Палахкотять, шугають, животрепетний вогонь, розвихрені мальви, червоні язички, багаття.)

— До яких частин мови належать ці слова?

— Доберіть і запишіть до тексту такий заголовок:

I варіант: який допомагає зрозуміти, про що розповідається;

II варіант: який спонукає замислитися, чого навчає твір.

— Спишіть ту частину оповідання, у якій описуються вогненні барви мальв.

IV. Фізкультхвилинка.

V. Закріплення вивченого матеріалу.

1. Словникова робота.

— Запишіть з пам'яті нові словникові слова.

— Побудуйте з ними текст із 3-4 речень про квіти. (Наприклад: «Тепер час цвітіння кульбабок. Жовтим океаном хвилюється трава у парку. Будь ласка, не зривайте квітів! До побачення, кульбабки!».)

2. Робота в зошиті.

VI. Підсумок уроку.

— Спробуйте дати визначення, що таке текст. (Текст — це кілька і більше речень, які розміщені послідовно і пов'язані між собою за змістом.)

— Як визначити тему тексту?

— Як визначити основну думку тексту?

— Що передає заголовок?

VII. Домашнє завдання.

1. Вправа 12 (1, 2, 4).

2. Для тих, хто хоче знати більше: вправа 12.3.

Дата

Клас

Додатковий

матеріал до уроку

УРОК 3

Тема. Тема і основна думка тексту. (Вправи 13-17).

Мета. Повторити з учнями поняття «тема» і «основна думка тексту».

Практично визначати тему й основну думку тексту.

Розвивати творчі вміння працювати над текстом, добирати заголовки.

Виховувати чуйне ставлення один до одного.

Обладнання: таблиця «Тема і основна думка тексту», диск до підручника, підручник, зошит.

Хід уроку

I. Організація класу. Мотивація навчальної діяльності.

Привітання, побажання хорошого настрою. Висловлювання дітьми їхніх очікувань від уроку.

II. Перевірка домашнього завдання.

Робота у парах: діти зачитують один одному заголовки, які вони підібрали.

III. Вивчення нового матеріалу.

1. Читання епіграфа до уроку.

«Всі на світі сльози б я витер...» (Тетяна Майданович).

— Ви, напевно, помітили, що наші уроки, окрім граматичної, як правило, мають ще одну тему, яка виховує душу. Яку якість душі може мати людина, яка говорить такі слова з епіграфа? (*Чуйність, доброта.*)

2. Читання вірша Т. Майданович.

3. Проблемна ситуація (за вправою 13).

— Прочитайте заголовки:

«Тисячорукий вітер»

«Для чого вітрові тисячі рук?»

«Всі на світі сльози б я витер...»

— Чи можуть ці фрази бути різними варіантами заголовку до одного твору?

— Який із заголовків допомагає зрозуміти, про кого або про що розповідається у творі?

— Який заголовок спонукає замислитися, чого навчає твір?

— Прослухайте вірш та музику, яка зображає вітер (*вчитель вмикає запис на диску.*) Як автор показала силу доброти людини у вірші?

4. Каліграфічна хвилинка (за вправами 14, 15).

— Які слова можна утворити із поданих складів? (*Чуйність, байдужість.*)

— Що можна сказати про значення цих слів? (*Це слова, протилежні за значенням, — антоніми.*)

— Зверніть увагу — у цих словах пишеться лише 1 знак м'якшення.

Утворіть із цих слів прикметники чоловічого і жіночого роду. (*Чуйний, чуйна, байдужий, байдужа.*)

— Запишіть утворені групи слів.

— Прочитайте приказки із вправи 28. Про кого так кажуть?

— Спишіть ці приказки у зошит.

— Чи легко жити серед байдужих людей?

— Чи можна від них отримати допомогу, співчуття, пораду, підтримку?

— Чи розділить така людина твою радість, твоє горе?

— Хто до вас завжди чуйний, уважний, хвилюється за вас, радіє вашим успіхам?

— Складіть і запишіть речення про цю людину.

5. Опрацювання матеріалу про тему і основну думку тексту (правило на с. 9).

— Пригадайте, що таке тема тексту. (*У тексті про когось або про щось розповідається, доводиться якась думка чи щось описується. Це тема.*)

— А що є основною думкою у тесті? (*Текст створюється з якоюсь метою. Ця мета і є основною думкою.*)

— Прочитайте правило на с. 9 і дізнайтеся, які запитання допомагають зрозуміти основну думку тексту.

6. Виконання вправи на визначення теми і основної думки тексту (вправа 16, с. 10).

— Розгляньте малюнок і прочитайте оповідання. Визначте його тему і основну думку. (*Радість дівчинки, бажання ділитися своєю радістю. Байдужість робить тебе самотнім. Байдужість ранить душу, ображає.*)

— Що ж так образило Катрусю? Чому вона гірко заплакала? Напишіть про це кількома реченнями.

— Як інакше могли поводитися діти? (*Могли порадіти разом із дівчинкою: «Правда? Яка ти щаслива! Я радію за тебе і за твого тата!»*)

IV. Фізкультхвилинка.

V. Закріплення вивченого матеріалу.

1. Творча робота в парах.

— Складіть і запишіть 3-4 поради людям про те, як не бути байдужим.

2. Робота в зошиті.

VI. Підсумок уроку.

— Як визначити тему тексту?

— Як зрозуміти основну думку тексту?

VII. Домашнє завдання.

1. Вправа 17 (завдання 1 і 2).

2. Для тих, хто хоче знати більше: вправа 17.3.

Дата

Клас

Додатковий

матеріал до уроку

УРОК 4

Тема. Будова тексту. Типи текстів. (Вправи 18-23).

Мета. Познайомити учнів зі структурою текстів-розповідей, описів і міркувань.
Розвивати вміння будувати різні види текстів.
Виховувати цікавість до слова, бажання примножувати свій словник.

Обладнання: зображення грибів; таблиця «Як будують тексти?»; диск до підручника, підручник, зошит, пензель, фарби, палітра, склянка з водою для миття пензля.

Хід уроку

I. Організація класу. Мотивація навчальної діяльності.

Привітання, побажання хорошого настрою. Висловлювання дітьми їхніх очікувань від уроку.

II. Перевірка домашнього завдання.

- а) Зачитування записаних уривків із побажаннями для Олі.
- б) Обговорення розуміння основної думки тексту.
 - Чи забудуть діти свою однокласницю?
 - Як будуть спілкуватися надалі?
 - Що можна сказати про учнів цього класу?
 - Чого навчив дітей цей урок?

III. Вивчення нового матеріалу.

1. Читання епіграфа до уроку.

*Ростуть опеньки у тумані
серед сосонок і беріз (Ліна Костенко).*

2. Проблемна ситуація.

— Прочитайте і відгадайте загадку від Миколи Петренка.

Гречка в полі, жито в полі,
а ось тут у глушині
виростають парасолі —
хоч маленькі, та смачні.

— Ви вже здогадалися, що сьогодні на уроці ми будемо говорити про гриби. Які слова допомогли вам зрозуміти, що описуються гриби? До яких частин мови належать ці слова?

— На с. 12 розгляньте звукову модель слова (вправа 18.3). Знайдіть це слово у тексті загадки. (*Виростають.*)

— А які тексти можна скласти про гриби? (*Учні з'ясовують, що це можуть бути як тексти-описи, так і розповіді чи міркування.*)

3. Каліграфічна хвилинка (за вправою 19).

— Якщо із поданих складів ви утворите слово, то дізнаєтесь, які гриби ростуть у березових гаях.

— Уявіть, як ви напишете це слово, і скажіть, які букви будуть з'єднані середніми з'єднаннями. (*Ід, дб, бе, ре, рз, зо.*)

— Запишіть назву грибів, правильно з'єднуючи літери.

— Запишіть епіграф нашого уроку. Встановіть зв'язок слів у цьому реченні.

4. Виконання вправи 20.

— Прочитайте уривок із казки.

— Залиште у ньому лише ті висловлювання, які розповідають про те, що сталося.

«Виткнувся із землі маслючок.

— З днем народження! — ласкаво привіталася травичка і розсунула стеблинки, місцем поступилася.

А гілка осики зронила кілька листочків».

— А тепер залишіть лише ту частину, у якій змальовується гриб.

«Маслючок. Ніжка товстенька. Брунатний капелюшок на самі вуха на-сунутий. Щоб ніхто не знайшов».

5. Словникова робота.

Брунатний — коричневий, що виходить при змішуванні зеленого і червоного барвників, а також оранжевого з сірим або синім, жовтого і пурпурного. При цьому виходять істотно різні відтінки брунатного кольору.

— Візьміть фарби й утворіть брунатний колір різними способами.

6. Побудова міркувань (продовження роботи з вправою 20).

— Спробуйте, користуючись таблицею та уривком із казки, побудувати міркування: «У маслючка незвичайний день. Чому? У нього сьогодні день народження. Його привітали травичка і осика. Чи не так?».

— Запишіть один із створених текстів (за вибором).

IV. Фізкультхвилинка.

V. Опрацювання нового матеріалу.

1. Робота з таблицею «Як будують тексти?».

— Пригадайте, використовуючи опорну таблицю, із яких частин складається будь-який текст. (Із зачину, основної частини і кінцівки.)

— Які бувають тексти і чи впливає вид тексту на формування цих частин? (Розповіді, описи, міркування, есе. Так, впливає.)

— Як коротко можна визначити основу побудови розповіді? (У розповіді головне, що сталося.)

— А опису? (В описі головне — який предмет чи явище.)

— А міркування? (У міркуванні важливо робити якісь припущення, задавати питання.)

— Що характерне тексту-есе? (Довільна побудова; висловлення власної думки, переживань і вражень.)

2. Розвиток вміння будувати різні види текстів (за вправою 21).

— Прочитайте текст.

— Знайдіть слова, що описують грибний струмочок.

— Розгляньте три запитання:

I в. Яку дивовижу можна побачити в горах у грибну пору?

II в. Як утворюються грибні струмочки в горах?

III в. Чому грибні місця у горах називають грибними струмочками?

— Який тип тексту — розповідь, опис чи міркування — потрібно використати, щоб відповісти на кожне з цих питань? Доведіть свою думку.

— Дайте письмову відповідь на запитання (за варіантами).

Перевірка.

3. Робота над вправою 23. Продовжити текст-розповідь.

4. Робота в зошиті.

5. Словникова робота. (Із словом *восени*.)

VI. Підсумок уроку.

— Із яких частин складається будь-який текст?

— Як будується розповідь? Опис? Міркування?

VII. Домашнє завдання.

Вправа 23.3 (за варіантами).